

UDK 811.163.42-05 Maretić, T.

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 20. IX. 2008.

Prihvaćen za tisak 17. XII. 2008.

Mirko Peti

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

mpeti@ihjj.hr

JAGIĆ O MARETIĆU

U radu se čitatelju daje na uvid i analizira se što je i kako Jagić pisao o Maretiću.

Kao pokretač *Književnika*, u kojemu je „redaktorom za jezik i literaturu“, te kao izdavač i glavni urednik *Archiva*, časopisa za slavensku filologiju na njemačkom jeziku, koji izlazi od 1875. do 1920., s ukupno 38 izašlih svezaka, svaki opsega oveće knjige, i kao vodeći hrvatski slavist svojega doba europskoga ranga, Jagić uz iznimnu zauzetost nastavnim i znanstvenim radom marljivo i zainteresirano prati sve što se na području slavistike događa u svijetu i u nas. Potreba da u struci bude maksimalno informiran i da informira druge jedna je od bitnih osobina Jagićeva života i znanstvenoga djelovanja. Iz te potrebe izašao je ispod njegova pera golem broj u *Književniku*, *Pozoru*, *Obzoru*, *Narodnim novinama*, *Archivu* i drugim časopisima objavljenih što kraćih što opsežnijih obznana i prikaza različitih slavističkih publikacija, o kojima Jagić izvještava strukovnu i širu javnost, ocjenjuje ih i o njima izriče kritičke sudove, pozitivne ili negativne. Samo u *Archivu* nabrojena su 254 Jagićeva prikaza (Bosanac 1924: 361). U tim prikazima Jagić se iskazuje kao izgrađen filolog široke i temeljite naobrazbe, klasične i moderne, s izrazito razvijenim smislom da problematiku o kojoj piše sagleda i u cjelini i u detaljima. Djelima koja ocjenjuje pristupa s istančanim osjećajem za razlučivanje bitnoga od nebitnoga, iz čega proizlazi njegova sposobnost izricanja argumentiranih sudova o predmetu o kojemu raspravlja. Opseg i kakvoću sveukupnoga Jagićeva rada, u koji se svaka-ko ubrajaju i njegovi mnogobrojni prikazi, možda je najpreciznije izrazio Stjepan Damjanović u naslovu svoje knjige o Jagiću, koji glasi: „opširnost bez po-

vršnosti“. Najčešće u zanimljivu i privlačnu izlaganju, s mnoštvom usporedbi, analogija i argumenata, Jagićevo se pisanje odlikuje gipkim jezikom i živahnim stilom, kao izrazom autorova krepka i živa duha, u kojemu se preciznost opažanja natječe s jasnoćom iskaza. U rasvjetljavanju i najzamršenijih strukovnih pitanja krasi ga krajnja jednostavnost velikoga znanstvenika.

Na meti Jagićeva kritičkog prosuđivanja višekratno se našao i Tomo Maretić, vodeći hrvatski filolog na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Po broju prikaza i obznana koje posvećuje različitim Maretićevim filološkim uradcima, po zainteresiranosti za problematiku kojom se ti uradci bave i po temeljitosti pristupa kojom ih ocjenjuje, moglo bi se reći da Jagić kritički sustavno prati Maretićev iznimno plodan filološki rad. Kako su i Jagić i Maretić svaki na svoj način iznimne ličnosti hrvatske filologije, moglo bi se reći neupitne filološke veličine, i kako im se djela u mnogim aspektima problemski preklapaju, dopunjuju, ali i suprotstavljaju, iz materijalâ koji su nam dostupni bit će zanimljivo i za filološku struku u nas korisno proanalizirati što stariji, Jagić, misli o mlađemu, Maretiću, koje dobre i loše elemente pronalazi u njegovu djelu, i na koji ga način ocjenjuje, od slučaja do slučaja i u cjelini. Na temelju takve analize mogla bi se dobiti izoštrijenija slika ne samo o Maretiću kao filologu, nego bi izoštrijenijom mogla postati i slika bitnih pitanja hrvatske filologije onoga doba. Percipiranje te slike u prikazivačkom segmentu Jagićeva djela koji se tiče najvažnijih točaka Maretićeva opusa moglo bi danas „bitno pomoći u rješavanju suvremenih znanstvenih zadaća“ i boljem razumijevanju razvitka kroatistike i slavistike (Damjanović 2006: 6), a to je itekako važno u situaciji kada kroatistika ima potrebu kritički preispitati samu sebe, u još jednom traganju za čvrstim tlom pod nogama za nove predmnijevane uzlete. Oslonjenost na dobru tradiciju tu može biti od presudne važnosti. U tom smislu mnogi Jagićevi sudovi, a među njima i oni o Maretiću, mogu nam i nakon više od stotinu godina u nekim nedoumicama biti pouzdani i danas za donošenje valjanih zaključaka. Ti bi sudovi uvelike mogli pripomoći i u razrješavanju pitanja permanentne dvojbenosti položaja Tome Maretića kao filologa u povijesti hrvatske filologije.

Osim pozivanja na određena mjesta iz Maretićevih spisa u bilješkama i fusnotama, Jagić se o Maretiću izravno očitovao u petnaestak prigoda. Od toga su u *Archivu* objavljene tri kraće obznane o novoizašlim Maretićevim radovima, sedam također u *Archivu* objavljenih što kraćih što opsežnijih prikaza o njegovim knjigama i nekim opsežnijim raspravama, i konačno očitovanje o Maretiću kao čovjeku i filologu u pismima koja je Jagić u dva navrata u različitim prigodama uputio Račkomu i u dva navrata Rešetaru. Premda se Jagić nikada nije izravno bavio politikom, priklanjajući se narodnjacima oko Strossmayera i Račkoga više iz općenacionalnih i prosvjetnokulturnih, a manje iz uskih po-

litičkostranačkih interesa, Maretića je kao zastupnika Khuenove Unionističke stranke (poznatije pod pogrdnim nazivom kao stranke mađaronâ) ipak držao osobom koja se politički nesumnjivo nalazi na strani suprotnoj od one na kojoj je sam sebe vidio. To Jagićevo zaziranje od Maretića kao *homo politicusa* nije međutim bitno utjecalo na njegovo permanentno nastojanje da u prosuđivanju Maretićevih djela, mimo sve moguće osobne animozitete, o njima izrekne što objektivniji sud. Kao filolog po vokaciji i obrazovanju, koji se između ostaloga sustavno bavi i kritičkim prikazivanjem recentne filološke produkcije svojega doba, Jagić i u Maretićevu slučaju nastoji politiku strogo lučiti od struke.

Jagićeve ocjene o pojedinim Maretićevim tekstovima na području filologije kreću se u rasponu od pozitivnih i pohvalnih do negativnih i pokudnih. Pohvalne ocjene ipak pretežu nad pokudnima. No i kad izriče pokudne ocjene, Jagić ne propušta priliku pohvaliti Maretićevu nesvakidašnju marljivost. Ni pohvalne ni pokudne ocjene Jagić ne izriče ni olako ni paušalno, nego iz kritičkoga uvjerenja u potrebitost i opravdanost njihova izricanja, i javno ih izlaže u dobroj namjeri da autora potakne na što objektivnije sagledavanje svih aspekata vlastita djela. Prikazivač se pritom trudi da i pozitivne i negativne ocjene potkrijepi valjanom argumentacijom. Jagićevi su prikazi po tome upravo školski primjer tekstova u koje je osim strukovne obaviještenosti ugrađena i poprilična doza visoko razvijene znanstvene savjesti. U prikazivanju onoga što je na području filologije učinjeno njemu je prije svega stalo do toga da promiče prave znanstvene spoznaje o predmetu o kojemu se raspravlja. Osim što luči struku od politike, Jagić jednako umije lučiti i djelo koje ocjenjuje od bilo kakva osobnog odnosa s njegovim autorom. U skladu s tim u prikazima na više mjesta čitamo Jagićevu izričitu napomenu da mu se kritičke primjedbe ne odnose na osobu, nego na samu stvar. Kad prosuđuje ono o čemu piše, kao da se čvrsto drži one narodne: ni po babu ni po stričevima, već po pravdi Boga istinoga.

Maretićev rad Jagić počinje pratiti od 1881. godine, dakle od samih njegovih početaka, kada mladi Maretić tek ulazi u filološku znanost. Tada još kao gimnazijski profesor, Maretić u posebnom otisku iz Izvješća Kraljevske gimnazije u Požegi objavljuje studiju pod naslovom *O narodnoj zagonetci hrvatskoj*. U kratkoj obznani u šestoj knjizi *Archiva* iz 1882. godine na str. 145. Jagić se o toj studiji izražava vrlo pohvalno. Posebnu joj vrijednost vidi u tome što autor u njoj traga za tim da zagonetku kao tvorevinu narodne mašte i duha osvijetli i s njezine formalne strane, tj. da pokaže velik utjecaj što ga na stvaranje konkretnih slika u zagonetci ima sâm jezik. Jagić zaključuje da se zbog takva pristupa temi, koji drži opravdanim i uspješnim, ova opsegom mala i skromna rasprava mnogim mitomanima može preporučiti kao djelotvorno sredstvo za rastrježnjavanje. U istoj šestoj knjizi *Archiva* iz 1882. godine na str. 428. u kratkoj se

obznani Jagić vrlo ažurno osvrće i na Maretićev prijevod Homerove *Odiseje*, koji iste te godine kao prvi svezak Biblioteke *Prijevedi grčkih i rimskih klasika* izlazi u Zagrebu u izdanju Matice hrvatske. I sâm klasični filolog, Jagić taj prijevod kvalificira kao velik i zaslužan rad. Svijest o značenju što ga svaki prijevod Homera u modernom jeziku ima za dotičnu književnost osnažena je, veli Jagić, u ovom slučaju i okolnošću da je u prijevodu heksametar kao pjesnički metar izvornika prvi puta u tolikom opsegu primijenjen na hrvatsko-srpski jezik. Pri takvoj primjeni nailazi se, veli Jagić, na mnoge poteškoće, a javljaju se i različita mišljenja o tome na koji način pri stvaranju heksametra treba iskoristiti bogato razvijene ritmičke osobine hrvatsko-srpskoga jezika. Već sada se, kaže, čuju glasovi da neka prevodiočeva rješenja nisu zadovoljavajuća, da su u njima jezik i metrika u proturječnosti, no to nipošto ne umanjuje veličinu Maretićeva pionirskog rada, koji u usporedbi s nekim prethodnim pokušajima pokazuje da je ipak opravdanije Homera prevoditi u izvornome pjesničkom metru, tj. heksametru, nego u prozi.

Iste te godine, 1882., kad je Maretiću tek 28 godina, dobiva on od Jagića, posredno, a da to vjerojatno i ne zna, iznimno priznanje. Te je godine naime u Zagrebu umro Đuro Daničić, prvi urednik i obrađivač velikoga Akademijina *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zbog potrebe nastavljanja rada na *Rječniku* predsjednik Akademije Rački obraća se Jagiću u Petrograd s molbom ne bi li se upravo on kao u tom času najpoznatiji prihvatio toga odgovornog posla. Jagić u pismu Račkomu od 26. studenoga 1882. zbog preuzetih nastavnih obveza na petrogradskom sveučilištu otklanja takvu mogućnost. No kad bi se u dogovoru s ruskom vladom i ishodilo njegovo oslobođanje od tih obveza za račun rada na *Rječniku*, Jagić veli da se zapravo ne želi prihvatiti toga posla, jer se, kaže, ne smije nadati da bi bio kadar nadomjestiti gubitak u radu na tom poslu koji je nastao Daničićevim odlaskom. I dodaje: “Tomu se hoće mnogo više gvozdene ustrajnosti nego li je smijem sebi pripisivati, da izadje djelo dostojno imena Gjulina. Ja bih tek jedan dio vremena bio kadar posvetiti toj teškoj zadaći, kojoj je Gjuro posvetio sebe svega, pak time i postao mučenikom velike ideje” (Jagić 1934: 108).

Na molbu Račkoga da, ako se već sâm ne može prihvatiti redakcije *Rječnika*, bar svojim odličnim mnijenjem preporuči komu bi se nastavak redakcije mogao povjeriti, Jagić preporučuje upravo Maretića, i to ovim riječima: „Komu da se povjeri nastavak, to ćete vi u Zagrebu, znajući izblize radnju *Daničićevu* i njegovih pomagača, bolje znati i moći kazati nego li ja. Meni se sviđao u Zagrebu *Maretić*; ne biste li nanj pomislili? Govorahu i o nekakvom *Brozu*, kojega ja ne poznajem. Nemojte prebrzo rješavati, možda će se valjan zamjenik do skora istaknuti kakvom samostalnom radnjom iz reda mlađjih sila“ (Jagić 1934: 108). Predlažući Račkomu za rad na *Rječniku* Maretića, kojega poznaje, Jagić očito u njega

pretpostavlja gvozdenu ustrajnost kao jednu od bitnih osobina koje su potrebne za uspješno obavljanje toga posla. Ta će se Jagićeva pretpostavka o Maretiću kao kompetentnu leksikografu s gvozdenom ustrajnošću u radu pokazati točnom 25 godina poslije, kada 1907. godine Maretić obradu Akademijina *Rječnika* preuzima od Budmanija i vodi je sve do kraja života, 1938. godine, dakle punu 31 godinu, obrađivši sâm za to vrijeme kao urednik s najdužim stažom punih šest velikih svezaka toga rječnika, gotovo trećinu od ukupno 23 sveska. Bez leksikografske kompetentnosti i gvozdene ustrajnosti u poslu, koju je Jagić za Maretića pretpostavio još daleke 1882. godine, sve to ne bi bilo moguće. Prijedlogom da se za nastavak rada na *Rječniku* razmisli o Maretiću Jagić je svojim posebno izoštre-nim filološkim uvidom u problem o kojemu je bila riječ s gotovo nevjerojatnom točnošću anticipirao ono što će se s tim u svezi dogoditi četvrt stoljeća poslije.

U sedmoj knjizi *Archiva* iz 1884. godine nalaze se dva opsežnija Jagićeva prikaza dviju Maretićevih rasprava. Jedna nosi naslov *Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvata i Srba*, a druga *O nekim pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom*. U prikazu prve, na str. 510–514. Jagić Maretiću načelno odobrava pristup koji ovaj primjenjuje u obradi pučkoga vjerovanja i pričanja, a to je metodološki ispravna odluka da se u tumačenju tih oblika duhovnog života naroda kao polazište i nepresušan izvor uzima sâm jezik u narodnim umotvorinama, odnosno procesi koji se u njemu događaju pri oblikovanju pučkoga iskaza, kao što su homonimija, polisemija, pučka etimologija, personifikacija, metaforički razvoj značenja itd. Uz pohvale i odobravanje Jagić međutim ne propušta priliku i kritički primijetiti da Maretić u tom poslu tumačenja pučkih vjerovanja i pričanja nerijetko naginje jednostranosti i jezično problematičnom etimologiziranju, te da, polazeći od jezičnoga izraza, previše mudruje, upravo onako kako to i sâm narod čini u svojim pučkim etimologijama, površno razjašnjavajući pojavnost i upotrebu nečega čemu temelj razjašnjenja leži zapravo mnogo dublje.

Druga Maretićeva rasprava, ona o kvantiteti i akcentu, dobiva od Jagića pozitivniju ocjenu (*Archiv*, VII, 488–490). Prvo zato što ne iznosi samo dotada poznate rezultate Daničićevih, Mažuranićevih, Budmanijevih, Masingovih, Brandtovih i Pavićevih istraživanja, nego uvažava postojeće izgovorno stanje jezika i o odnosu kvantitete i akcenta priopćuje zanimljiva nova opažanja; drugo zato što ne propušta priliku uočene pojave usporediti s jednakovrijednim naglasnim odnosima u klasičnim jezicima, navlastito grčkome, a ne zaboravlja ni ostale slavenske jezike, potom litavski, letonski i druge; i treće zato što, makar i samo sumarno, s naglasnoga gledišta obrađuje pitanje oblika u fleksiji. S tim u svezi izražava se i prikazivačeva želja, upućena autoru, da se unutar fleksije u istim oblicima riječi u hrvatskom ili srpskom jeziku prihvati obrade različitih

opetovanih promjena naglašavanja kako u dijalektima tako i u mjesnim govorima. Jagić Maretiću odobrava korekciju neodržive Daničićeve teze o naglašenosti obaju slogova u dvosložnim riječima sa silaznim (˘ i ˘) naglascima na prvome mjestu, i kao ispravan stav uvažava njegovo prihvatanje (s nekim modifikacijama) Masingove teorije o naglašavanju dvosložnih riječi navedena tipa, po kojoj u tih riječi može biti naglašen samo jedan slog, a drugi nikada, bez izuzetka. Druga je stvar s dvosložnim riječima koje su na prvom slogu naglašene uzlaznim naglascima (˘ i ˘), tipa *vôda* ili *riika*. U njih je osjećaj da je naglašen i drugi slog (kao npr. *a* u *vôda* nasuprot nenaglašenošću vokala *u* u *vodu*) uvjetovan isključivo kvantitetom sloga (zaostalom od staroga naglasaka: *voda*), a ne njegovom stvarnom naglašenošću, koja se kao takva pokušava tumačiti u osloncu na nekadašnje mjesto naglasaka, na posljednjem slogu. Trag prijašnjega naglasaka može se naći još u nekim dijalektima, kao što je npr. crnogorski, u kojemu je prisutna tako reći stalna borba između staroga i novoga načela naglašavanja (pa u obliku *govorio* naglasak sloga *ri* ima pretežnost pred jednako naglašenim slogom *vo*). Po Jagićevoj ocjeni najveća je vrijednost ovoga Maretićeva spisa u tome što uvjerljivo dokazuje da su sekundarne, naglašavanjem dobivene dužine duboko položajno uvjetovane.

U IX. knjizi *Archiva* iz 1886. Jagić na str. 318–320. prikazuje Lekcionarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od god. 1495. koji je za štampu prigotovio i predgovor napisao Tomo Maretić. Jagić Maretiću u ponovljenom izdanju priznaje uzornu točnost prijepisa na leksičkoj razini, ali mu ozbiljno prigovara za ogrješenje o osnovno tekstološko načelo u priređivanju takvih tekstova za novo izdanje, a to je promjena izvorne grafije. Budući da za novo izdanje ove knjige postoji samo jezičnopovijesni interes, dakle interes struke, grafiju se u njemu nipošto nije smjelo mijenjati. Kako je to Maretić ipak učinio, i to na način koji u mnogim slučajevima nije prihvatljiv, ovo je izdanje za istraživanje grafije (tj. primjene latinskih ili gotičkih slova za glasove hrvatskoga jezika) u njegovu sadašnjem stanju posve neupotrebljivo, što se uz veliku bibliografsku rijetkost prvoga izdanja (s poznata samo tri cjelovita primjerka) ne može dovoljno prežaliti. U prilog takvoj ocjeni Jagić navodi primjere iz kojih je evidentno da je zbog potreba ispravnoga čitanja teksta lekcionara bilo nužno taj tekst donijeti u izvornoj grafiji, uz tumačenja na onim mjestima koja odstupaju od današnjih grafijskih rješenja, kao što je pitanje udvajanja slova, kontekstualno uvjetovano pisanje različitih grafema za isti glas i sl. Tako, veli Jagić, dandanas čine Poljaci i Česi ako novo izdaju jezično važne tekstove iz starijih razdoblja svoga jezika, i bilo bi potpuno na mjestu slijediti njihov primjer. To što to Maretić u ovom izdanju ne čini, Jagić drži ne samo povredom elementarnih pravila tekstološke struke, nego i nepopravljivom štetom koja je samom izdanju objektivno načinjena.

U XI. knjizi *Archiva* iz 1888. na str. 634. nalazi se Jagićeva obznana Maretićeve rasprave *Veznici u slovenskijem jezicima*. Taj rad Jagić ocjenjuje kao vrlo temeljitu obradu slavenskih veznika, ne samo s obzirom na njihov oblik nego i s obzirom na njihovu sintaktičku upotrebu. Monografija obuhvaća sve slaven-ske jezike, dajući vrlo bogat materijal i njegovu uzornu obradu. Jagić jedino žali što toj monografiji na kraju nedostaje popis pojmova i stvari koji bi uvelike olakšao snalaženje u tekstu.

Već u sljedećoj knjizi *Archiva*, XII., 1890. Jagić (na str. 602–609) objavljuje opširan prikaz poznate Maretićeve rasprave *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*. Budući da je Maretić svom djelu dao sasvim drugu tendenciju od one kakva se od te vrste djela očekuje i kakvu je posebno očekivao Jagić, Jagićeva je ocjena toga spisa intonirana izrazito kritički negativno. Jagić je očekivao pomnu analizu grafije u starim hrvatskim knjigama, s podastiranjem razloga za ovaj ili onaj način pisanja, kao pouzdani temelj za stvaranje starohrvatske bibliografije, a u Maretićevoj je raspravi dobio nešto sasvim drugo. Po Jagićevu mišljenju, Maretić je svoju historiju hrvatskoga pravopisa shvatio i obradio potpuno nehistorijski, ne obazirući se previše na ono što u tom pravopisu stvarno postoji, a to su konkretna pojedinačna rješenja u kojima su sadržani naponi i pokušaji naših starih pisaca da „kojekakvim grafijskim kombinacijama u latinskom alfabetu izraze ono što se u glagoljskom i ćirilskom pismu izražavalo jednostavnim znakovima“ (Jagić 1948: 485). Umjesto objektivne analize grafije Maretić u istraživanje polazi s unaprijed smišljenom tezom o tipu pravopisa kojim su tobože pisani tekstovi, i uporno nastoji dokazati „da je u starijim štampanim djelima hrvatske književnosti dolazio pretežno do izražaja fonetički način pisanja“ (Jagić 1948: 485). A za valjan je prikaz povijesti hrvatske grafije po Jagićevu mišljenju sekundarno i nevažno to da se utvrdi preteže li u tekstovima fonetički ili etimološki način pisanja. Nijedan od tih dvaju načina pisanja ne treba idealizirati, jer oba mogu biti dobra, a oba imaju i stanovitih nedostataka. Maretić fonetički način pisanja kao jedini ispravan preferira zato što je kao dosljedni sljedbenik Vukove škole pod jakim utjecajem krilatice „piši kako govoriš“ tim načinom pisanja opsjednut, čak dotle da Nijemcima prigovara što pišu *sch* umjesto jednostavnoga *š* (kako izgovaraju). I zbog te opsjednutosti fonetičkim načinom pisanja, kao jedino ispravnim, nikako ne uviđa da za pravopis (odnosno način pravilnoga pisanja) i nije najbitnije hoće li se pisati etimološki ili fonetički. Utoliko je apsurdnija Maretićeve teza da bi se hrvatska književnost kudikamo bolje razvijala da je sva dosljedno pisana fonetskim pravopisom. Mnogim književnostima međutim u njihovu osebnom razvoju nije ni najmanje smetala činjenica što su pisane tzv. etimološkim pravopisom.

Jagić ne odriče Maretiću u izradi spomenutoga djela izuzetnu marljivost, ali mu smeta to što pisac prema svim autorima dosadašnjih pokušaja uređivanja hrvatskoga pravopisa ostaje bešćutno hladan, u tolikoj mjeri da, veli Jagić, „naše drage stare anatomizira s bezobzирnom dosljednošću, ne dajući im nikad da dođu do riječi kao razumna bića“ (Jagić 1948: 486). Nešto pohvalnijim riječima Jagić ocjenjuje drugi dio rasprave u kojemu se „pisci, barem djelomično, dovode u prave odnose prema njihovoj grafičkoj svezi“. Jagićev je prikaz pun konkretnih primjedaba na Maretićevo tumačenje pojedinih grafijskih rješenja, a kritički se osvrće i na izbor pisaca koje Maretić uzima u obzir za analizu, ustvrdivši da je „izvršen više slučajno nego po nekom planu“. Na kraju Jagić i izrijeком obrazlaže svoju ocjenu: „Neka mi pisac ne zamjeri radi ovih prigovora; oni nisu upereni protiv ličnosti, već samo protiv stvari. Ja sam samo otvoreno rekao, kako bi ovo djelo uz jednak gubitak vremena i uz jednak trud moglo biti mnogo bolje. Možda se poštovani pisac ne slaže s mojim napomenama; možda mu čak moji zahtjevi izgledaju kao mušice konservativna naučenja, koji brzo stari. Ja sam spreman na takvu ocjenu, ali me sve to ne bi priječilo, da lično piscu izrazim najveće poštovanje za njegovu neumornost u svestranom istraživanju našega lijepog jezika“ (Jagić 1948: 491).

U istoj knjizi *Archiva* na str. 609–615. prikazuje Jagić i Maretićeovu raspravu *Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici* koja je napisana u povodu 500-te obljetnice Kosovske bitke. Jagić se kritički osvrće samo na prvi dio te rasprave, kojemu je predmet raspravljanja pitanje podrijetla srpske narodne epike, a u toj se stvari, veli Jagić, naši nazori razilaze, dok drugi dio, u kojemu se daje „paralela između opisa događaja od god. 1389. po narodnim pjesmama i po historijskim izvorima“, ističe „s pohvalom i odobravanjem“. Što se podrijetla srpske narodne epike tiče, Jagić se ne slaže s Maretićevom tezom da je srpska narodna epika nastala tek u 15. stoljeću. Epika je, veli Jagić, takav književni rod koji „obično potječe iz najstarijih, najprimitivnijih vremena, da tako kažem iz prirodnog stanja naroda“. A to znači da su Srbi pjesničku nadarenost, „koja se kretala prvenstveno u epskom pravcu, sasvim sigurno donijeli sa sobom iz svoje sjeverne domovine“ (Jagić 1948: 493). To je, veli, rašireno i općeprihvaćeno mišljenje u znanosti o tom predmetu. Pa se pita nije li Maretića na iznošenje drugačijega mišljenja navela „prosta težnja za originalnošću“ ili „uobražavanje da odmah može odgonetnuti sve tajne naše narodne epike i pokazati ih našim očima“, ostajući i dalje pri svojem mišljenju „da su epske narodne pjesme bile prastaro dobro srpskoga naroda i da nisu istom u XV. stoljeću tako reći pale s neba“ (Jagić 1948: 496).

Premda nije uobičajeno javno se osvrutati na kritičke ocjene vlastitih djela, u povodu Jagićeva prikaza dviju navedenih rasprava Maretić se iste godi-

ne, 1890., u *Radu* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti oglasio *Odgovorom na recenzije g. prof. dr. V. Jagića*. Uljudno mu zahvaljuje na recenzijama, premda je „ovaj put gore prošao no dosad“. No, veli, „pravomu radniku na naučnom polju ima biti milo, da mu radnje ocjenjuje pripoznati stručnjak, pa bile ocjene povoljne ili nepovoljne. Za to ovaj moj odgovor nikako ne potječe iz zaslijepljenosti u slabe moje sile, već mi je samo namjera pokazati, gdje i g. Jagić govori krivo; jer ako to iznesem na vidjelo, tijem ću pokazati, da su pomenute moje radnje bolje, nego li bi se moglo komu činiti sudeći ih po njegovijem ocjenama“ (Maretić 1890: 221). Najprije odgovara na Jagićeve prigovore raspravi *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*. Maretić dopušta da neki od tih prigovora mogu biti i opravdani, nekima pokušava otupiti oštricu, neke drži posve subjektivnima, a za neke poziva Jagića na pažljivije čitanje njegova teksta. Premda Maretić svoju knjigu ne drži savršenom („i ne dao mi Bog misliti, da ja mogu isto savršeno napisati“), ipak misli da je u Jagićevoj recenziji „posve malo istaknutijeh *pravijeh* (naglasio T. M.) nedostataka“. Zadovoljštinu za negativnu kritiku nalazi u činjenici da „recensent ni jednom riječcom ne odaje sumnje u pouzdanost moje knjige. Mislim, da joj je ovo tolika pohvala, premda nije izrečena, da preteže sve prigovore prof. Jagića, jer ako je materijal moje knjige pouzdan, onda je ona pored svijeh nedostataka (i pravijeh i samo mišljenijeh) posao tako učinjen, da ga nikomu više ne će trebati iz nova počinjati“ (Maretić 1890: 224). Na kraju Maretić zaključuje kako ima pravo misliti da se nije „uzalud mučio preko dvije godine“ i da je „svojim djelom ipak što god koristio nauči“.

Što se tiče Jagićevih prigovora upućenih raspravi o kosovskim junacima i događajima u srpskoj narodnoj epici, Maretić veli da ga u Jagićevoj recenziji najviše boli, upravo ga je za srce ujelo ono mjesto gdje mu Jagić imputira da si je tobože umislio otkrivanje velikih tajni srpske narodne epike, držeći da taj prijekor o tobožnjoj svojoj taštini i neskromnosti od Jagića ničim nije zaslužio. On je, Maretić, veli, iznio svoje mišljenje na osnovi činjenica, a te su da u Srba epskih pjesama prije 15. st. nema, dok „ocjena prof. Jagića“, kaže, „ne donosi *nikakve* činjenice, već samo onako *bez dokaza* osuđuje moju misao“ (Maretić 1890: 224). Osim toga, Jagić se je, veli Maretić, oko navedenoga pitanja sâm doveo u proturječje, i to time što je prije nekoliko godina u svezi s epskim pjesmama u Hrvata osuđivao Pavićevu argumentaciju – tvrdeći da mu bez dokaza o postojanju takvih pjesama zaključci nisu valjani – istu onu kojom upravo sada njega, Maretića, pobija. Koliko znamo, na Maretićev odgovor Jagić se nije oglasio novim tekstom, dajući time do znanja da čvrsto stoji iza svojih u prikazima iznesenih ocjena.

U XV. knjizi *Archiva*, iz 1893., na str. 136–137. objavio je Jagić prikaz Maretićeve rasprave *Slavenski nominalni akcenat s obzirom na litavski, grčki i staroindijski*. I ovom prilikom Jagić apostrofira Maretića kao neumornoga djelatnog učenjaka koji se bavi poredbenim istraživanjem jezičnih pojava, u ovom slučaju usporedbom praslavenskog naglaska (koji je uglavnom izveden iz ruskoga i srpskohrvatskoga) s litavskim, grčkim i staroindijskim u području imenica. Rezultati do kojih se u spisu dolazi, veli Jagić, nalaze se uglavnom u okvirima poznatih činjenica, no spis je ipak koristan jer teži temu približiti širem krugu čitatelja unutar južnoslavenskih literatura. U tumačenju akcenatskih odnosa autor je često sklon s jedne strane znanstveno neprihvatljivom pojednostavljivanju problema, a s druge olakom prelaženju preko onoga što je za tumačenje određene pojave bitno, a ne uklapa se u njegove unaprijed predviđene formule. Nakon što je ukazao na određene nelogičnosti i propuste, Jagić zaključuje da se u ovoj studiji nalazi tako puno finih zapažanja koja su nažalost često zakorovljena raznim nedokazljivim mišljenjima.

Konačno, u XXII. knjizi *Archiva* iz 1900. Jagić na str. 263–278. objavljuje svoj najopsežniji prikaz nekoga Maretićeva djela. Riječ je o prikazu velike Maretićeve *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, koja je prvi put objavljena u Zagrebu 1899. godine, označujući konačan čin kodifikacije novoga tipa književnoga jezika, različita od onoga koji su svojim gramatikama („slovnicama“) za hrvatsku jezičnu zajednicu prije šezdesetak godina kodificirali ilirci. Jagićev je prikaz toga gramatičkoga djela u osnovi pozitivan, „jer ga je pisao učenjak poznat u gramatičkoj literaturi po odličnim istraživanjima“, ali su o pojedinim njegovim aspektima iznesene i mnogobrojne kritičke primjedbe. Jagić točno zapaža da se Maretićeva knjiga osim opsegom (punih 700 str. normalnoga formata) od prethodnika znatno razlikuje i „drugacijom obradom predmeta“. Dok su se, veli, „Budmani ili Novaković ograničili na analizu predmeta prema odnosnim gledištima“, dotle se „Maretić tim ne zadovoljava, već rezonira o činjeničnom stanju, komentirajući činjenice“. Tom opaskom Jagić je proniknuo u samu srž Maretićeve metodologije gramatičkoga opisa. Ta je metodologija, polazeći od tekstova kao činjenica određenoga jezičnog tipa, izrazito induktivna.

S tim je u svezi i prva načelna Jagićeva kritička primjedba, a odnosi se na korpus iz kojega Maretić crpi primjere za svoja gramatička pravila. Jagić Maretiću u potpunosti odobrava izbor tipa jezika koji se gramatički opisuje i normira, a to je novoštokavski ijekavski jezični tip, isti onaj koji u svom reformatorskom zahvatu Srbima kao tip književnoga jezika u prvoj polovici 19. st. inaugurira Vuk Stefanović Karadžić. S autorom *Gramatike* Jagić se jednodušno slaže i u tome da je tu riječ o jedinstvenu književnom jeziku za Hrvate i Srbe, koji

„neka se zove na istoku srpski, na zapadu hrvatski“. Ali, kao dobar poznavatelj povijesti hrvatskoga književnog jezika ne propušta primijetiti da se štokavski tip jezika pod različitim imenima (hrvatskim, ilirskim, bosanskim, dalmatinskim, slavonskim) u Hrvata kao književni jezik upotrebljavao i prije Vuka, da seže dublje u prošlost, pa se bez upadanja u tešku zabludu nipošto ne može reći, kao što se u zadnje vrijeme (i među razumnim ljudima) sve učestalije govori, da su Hrvati uzeli Srbima jezik.

No na temelju bi se Maretićeve *Gramatike*, primjećuje Jagić, s obzirom na korpus na kojemu je zasnovana, takav zaključak upravo i mogao izvesti. Njezin se autor naime u izboru primjerâ za gramatički opis štokavskoga tipa jezika ograničava samo na Karadžićeve i Daničićeve tekstove i na tekstove narodnih umotvorina (bez ijednoga teksta iz djelâ hrvatske književnosti). S takvim se izrazito restriktivnim Maretičevim postupkom u izboru tekstova za *Gramatiku* Jagić nikako ne može složiti te mu s tim u svezi upućuje ozbiljan načelan prigovor. Jagić je naime, za razliku od Maretića, uvjeren u to da nije moguće da su samo Karadžić i Daničić uzori dobra jezika (po načelu „spala knjiga na dva slova“), a kad bi ih se i uzimalo takvima, u korpus svakako treba uvrstiti i druge pisce, i to upravo zato da se u modernoj gramatici koja hoće biti normativna pokaže razvoj jezika, odnosno odstupanja od jezičnonormativnoga kanona koji su svojim djelima postavili Karadžić i Daničić. A takvih odstupanja u književnosti nemali je broj, i u gramatici ih valja registrirati.

Da se u normativnoj gramatici mora tako postupati, pokazuje uostalom i sam Maretić, kad navodi gramatičke razlike u jeziku Karadžićevih tekstova, s jedne strane, i Daničićevih tekstova, s druge, i razlike između tih tekstova i tekstova narodnih umotvorina, s treće strane. Kad bi se uzeli u obzir i ostali pisci, dobio bi se jasniji odgovor na pitanje „koliko moderni jezik zaista ide stopama Vukovim i Daničićevim“. I tu Jagić kao ilustraciju svojih pretpostavaka baš u srpskih pisaca iz Srijema i južne Ugarske navodi mnoštvo slučajeva u kojima se jezik kojim ti pisci pišu u mnogim elementima gramatički ne podudara s vukovskom i daničićevskom normom, nego od nje znatno odstupa. Posebno su s normativnoga gledišta zanimljivi slučajevi u kojima Jagić u jeziku tih pisaca nalazi stare neizjednačene padežne oblike za lokativ (npr. *u mlazevih* umj. *u mlazevima*) i instrumental (npr. *škripeći zubi* umj. *škripeći zubima*), a navodi primjere i drugih gramatičkih kolebanja.

Nakon izloženoga načelnog stava o potrebi uzimanja primjerâ i iz drugih izvora, a ne samo iz Karadžićevih i Daničićevih spisa, slijedi o pojedinim dijelovima Maretićeve *Gramatike* niz stručnih Jagićevih primjedaba, načelnih i pojedinačnih, od one da bi od razdiobe tipova deklinacije po rodu, kakvu provodi Maretić, bila bolja ona po padežnom nastavku u genitivu jednine, kakva je

uvriježena još od antike, preko one da bi gramatički preciznije i s više primjera trebalo obraditi imperfekt, ili one da bi u podjeli narječja srpskohrvatskoga jezika valjalo ukloniti torlačko, do one „da bi koješta moglo možda radi lakše preglednosti ili sasvim izostati, ili bi se moglo sitnije štampati i potisnuti u pozadinu, jer se u normalnoj gramatici ne može raditi o nabranjanju svih dijalekatskih osobina štokavštine“ (Jagić 1948: 542). No uza sve primjedbe upućene *Gramatici*, a njih nije neznan broj, Jagić želi “neprikriveno izreći svoj sud o Maretićevu djelu, označujući ga kao dičan spomenik njegove čestite marljivosti, koji piscu osigurava u gramatičkoj literaturi Južnih Slavena najistaknutije mjesto” (Jagić 1948: 547).

Iako je ta ocjena o Maretićevoj *Gramatici* u velikoj mjeri strukovno točna, valja ipak reći da ona ima i svoju političku pozadinu. Vidi se to iz pisma koje je Maretić 4. IX. 1899. uputio Jagiću, zamolivši ga gotovo izravno za (pozitivnu) kritiku svoje *Gramatike*. “Kazat ću Vam otvoreno razlog”, veli Maretić, “za što Vas ja za ovu dobrotu molim: u ovo vrijeme, kad su krakeleri oko “Obzora” i “Vienca” udarili i na me i na Vas, da nas što više ponize pred svojom publikom, bilo bi mi vrlo neugodno, da sud Vaš o gramatici mojoj izađe nepovoljan. Njima bi vrlo drago bilo, kad bi mogli reći: Maretićeva knjiga ne vrijedi ništa, kad evo i sam Jagić, koji je isto toliko Srboman kao i Maretić, rdavo o njoj govori. To bi za njih bio pravi trijumf, koji bi mene vrlo bolio. Graja tih krakelera ne može Vama nauditi, jer Vi daleko živite od njih i jer su Vaše književne zasluge tolike, da ih njihovo blato ne može poprskati; ali meni, koji među njima živim i koji se s Vama u književnim zaslugama ne mogu mjeriti, bio bi njihov trijumf vrlo nemio. Na Vas i na me udaraju oni zato, jer u nama dvojici vide gotovo jedine rođene Hrvate – filologe, koji su prema Srbima pravedni (i Pero Budmani im je trn u oku). To je fanaticima nesnosno, za to reže na nas, a ja se ponosim, što njihove udarce zajedno s Vama dijelim, s Vama, koji ste mi od rane mladosti bili ideal ne samo trudbenika na naučnom polju, već i ideal pravednoga prema Srbima Hrvata-naučenjaka” (Skok 1949: 33).

Kao što vidimo, Maretić se tu i jednim dijelom svoje ličnosti i dobrim dijelom svoje uloge javnoga djelatnika na filološkom polju, gotovo gestom očajnika, ili se bar tako čini, pokušava identificirati s Jagićem u naglašenoj ulozi žrtve koju kao prema Srbima pravedan hrvatski učenjak mora podnositi u učmaloj hrvatskoj sredini koja u svojoj zaslijepljenosti i fanatizmu za takvu vrstu žrtvovanja nema nimalo razumijevanja, i od Jagića moli da se – u okolnostima u kojima, po njemu, praktički dijele istu nemilu sudbinu, s jedinom razlikom što je Jagić od svega toga daleko – pozitivnom ocjenom njegove *Gramatike* bar donekle solidarizira s njim. Maretić otvoreno priznaje da se u takvim okolnostima pribojava nepovoljna Jagićeva suda o svojoj *Gramatici*, ali ne, kaže, to-

liko zbog same *Gramatike* (jer je ipak uvjeren i u njezinu vrijednost i u njezinu ispravnost) koliko zbog huškača koji bi tada imali i argument i zadovoljštinu reći kako Maretićeva knjiga „ne vrijedi ništa“, a to bi njezina autora jako boljelo. Da se to ne dogodi, Maretić moli Jagića da kritika *Gramatike* ne bude negativna.

Istini za volju, valja ipak reći da do pozitivne Jagićeve kritike njegove *Gramatike* Maretiću nije stalo samo zbog huškača, koji bi njezinom negativnom ocjenom dobili zadovoljštinu, nego mu je do nje stalo, možda čak i više, zbog njega samoga kao autora. Maretić naime zna da ako Jagićeva kritika *Gramatike*, izrečena od najvećega onodobnoga filološkog autoriteta, bude pozitivna, djelu je trajno osigurano neupitno mjesto u literaturi o predmetu kojim se bavi, a to je hrvatski ili srpski jezik, bez obzira na to što o njoj mislili drugi i kako god bila prihvaćena od onih koji je unaprijed odbijaju. Što je Maretić, pišući Jagiću, predmnijevao, to se i dogodilo. Jagićeva je odmjerena i u načelu pozitivna ocjena, s mnoštvom opravdanih kritičkih primjedaba, bila presudna da *Gramatika* i uz niz negativnih prikaza drugih autora opstane, i ostane filološki relevantna sve do danas.

Upitamo li se koliko je Maretićevo pismo Jagiću moglo utjecati na donošenje pozitivne ocjene same *Gramatike*, mislim da ne ćemo pogriješiti ustvrdimo li da je taj utjecaj bio gotovo neznatan. I da nije zamoljen od autora za pozitivnu kritiku, Jagić bi u času pisanja prikaza o *Gramatici* napisao manje-više isto što je i napisao. Mala je vjerojatnost da bi se tada kao već afirmiran i ugledan filolog od bilo koga dao nagovoriti na pisanje koje bi bilo protivno njegovu strukovnom uvjerenju i znanstvenom osvjedočenju. U tom smislu njegova je ocjena *Gramatike* autonomna i neovisna o izrečenim ili neizrečenim željama njezina autora. U toj ocjeni ima i pohvalnih tonova, ali ne zato što bi Jagić iz bilo kojega razloga laskao Maretiću, nego zato što drži da je autor u mnogim segmentima gramatičkoga opisa hrvatskoga ili srpskoga jezika i iscrpnošću i preciznošću nadmašio svoje prethodnike, ponudivši rješenja koja su objektivno bolja od onih što su u toj vrsti literature postojala do tada. Ima međutim u toj ocjeni i takvih tonova koji Maretićevo uhu nisu mogli zazvučati nimalo ugodno.

Od 1900. godine nadalje nema više Jagićevih prikaza Maretićevih djela. Razlogâ tomu može biti više: izraziti je političko razilaženje među dvojicom filologa, Maretićeva zauzetost radom na Akademijinu *Rječniku* i s tim u svezi izostanak većih filoloških radova na drugim područjima njegova djelovanja te konačno činjenica da Maretić neka svoja opsežnija djela (npr. *Jezični savjetnik*) objavljuje nakon Jagićeve smrti. Koliko znamo, poslije 1900. godine pa sve do

konca života 1923. Jagić se o Maretiću očitovao još samo dvaput, i to u pismima koja su upućena Milanu Rešetaru, Jagićevu zetu. U prvome, pisanom na 4. stranici pisma Nikole Andrića njemu, Jagiću, od 23. srpnja 1917., Jagić riječima „Ovo je pismo Andrićevo dosta zanimljivo, zato ti na njemu pišem, da vidiš, kako u Zagrebu cijene onu trojicu *Ma*“ upućuje Rešetara na Andrićevo pismo Jagiću u kojemu Andrić, poigravajući se prezimenima, govori o tri „*Ma*“ (garca) na čelu Akademije: *Maretić*, *Manojlović* i *Majcen*. O Maretiću Andrić kaže ovo: „Za Maretića znamo kakvo je mrtvo puhalo, pa da nikada nije smio doći na ovako visoko mjesto. Khuenov madžaron!“ U svezi s ovom tek uzgrednom epizodom na relaciji Jagić – Maretić, istine radi valja reći da Jagić u njoj ne sudjeluje izravno, nego je u nju uvučen Andrićevim pomalo denuncijantskim posredovanjem u kojemu se za kvalifikaciju Maretićeva mentalnog sklopa i utvrđivanje njegova položaja u hrvatskom znanstvenom i političkom životu upotrebljavaju prilično vulgarni izrazi, na razini iskaza koju Jagić kao građanski kultivirana i etički izgrađena osoba nikada sâm sebi ne bi dopustio, ne samo u kakvu prikazu, nego ni u posve privatnom pismu. To da je Maretić „mrtvo puhalo“, da ne zasluhuje mjesto u Akademiji i da je Khuenov madžaron, ne tvrdi Jagić, nego Andrić, a Jagić na to kao na zanimljivu (ali i žalosnu) sliku sitnih međuhrvatskih odnosa upozorava Rešetara, ne odajući ničim da o Maretiću dijeli mišljenje s Andrićem. Bilo kakav određeniji Jagićev sud o Maretiću tu izostaje.

U drugom pismu, od 18. siječnja 1923., nekoliko mjeseci pred smrt, na pragu svoga 85. rođendana, Jagić u podužem vrlo žustro pisanom tekstu iz Beča Rešetara između ostaloga izvještava i o tome da je „u jučerašnjem Kat. Listu neki popa napao na Maretića, upravo grubo i nepristojno“. I kao komentar toj činjenici dodaje: „Ako se moral stavlja u službu religije, tada će ih biti cijela hrpa, pošto svaka religija ima svoje propise, koji zasijecaju i u moral. Željan sam čuti, hoće li Maretić štogod odgovoriti tim zatucanim hrvatskim klerikalcima“ (Jagić 1953: 295–297). Kao što se vidi, Jagićeve su simpatije u tom pismu na Maretićevoj strani. I ne samo to. Premda već u poodmaklim godinama i zaokupljen svojim i zdravstvenim i životnim tegobama, Jagić je ipak živo zainteresiran hoće li i što Maretić odgovoriti svojim oponentima. On kao da mu sugerira da to učini. Strukovno se solidarizira s njim i daje naslutiti da od nje ga to očekuje. Po tome se može zaključiti da Jagić Maretićevo djelovanje u hrvatskoj filologiji uz manje prekide zainteresirano prati od njegovih početaka do kraja svoga života. Ta činjenica sama po sebi puno govori o obojici. O Maretiću to da mu djelo, bez obzira na moguće osobne animozitete, permanentno privlači pozornost najvećega hrvatskoga filološkog autoriteta onoga doba, a o Jagiću to da ima istančan filološki ukus koji mu kritički interes usmjerava na djelo osobe čija je iznimna filološka osobnost, uza sve ograde, neupitna.

Zanimljivo je sada, na kraju ovoga pregleda Jagićevih pogleda na Maretićeve radove, nakon više od stotinu godina, iz današnje perspektive utvrditi koliko su Jagićeve ocjene tih radova bile točne, koliko su i kako utjecale na ukupnu recepciju Maretićeva djela u hrvatskoj filologiji i koliko su i na koji način odredile njezin povijesni tijek i razvoj. Što se prvoga tiče, Jagićeve su ocjene Maretića kao filologa kritički respektabilne i uglavnom točne te i danas mogu poslužiti kao pouzdan putokaz u pristupu Maretićevu djelu. Te ocjene, iako u svezi s nekim strateškim točkama hrvatske filologije i izrazito kritičke, nisu međutim mogle bitno utjecati na uglavnom više nego pozitivnu percepciju Maretićeva djelovanja u onodobnoj hrvatskoj filološkoj struci. Razlog su tomu, vjerojatno, Jagićevo praktički stalno izbivanje iz domovine i nemogućnost neposrednog utjecaja na događaje u njoj, činjenica da mu je većina ocjena objelodanjena na njemačkom, u Archivu, i najzad političke prilike u Hrvatskoj u to vrijeme, koje su svakako više išle na ruku Maretiću i osiguravale mu uspješnost filološkoga nastupa s programom koji je zastupao i provodio ga u djelo.

Premda se u rješavanju određenih pitanja hrvatske filologije Maretić i Jagić nalaze na pozicijama koje su ponekad i istovjetne, ipak među njima postoje i znatne razlike. Jagić je npr. sa svojim temeljitim uvidom i sposobnošću istančanoga razlučivanja bitno osjetljiviji prema hrvatskoj jezičnoj tradiciji od Maretića. U toj tradiciji Jagić prepoznaje vrijednosti koje bi valjalo filološki afirmirati i obavezno ih ugraditi u koncepciju stvaranja novoga književnog jezika; Maretić se, suprotno tome, pod utjecajem tada (i) politički aktualnih karadžićevskih ideja o stvaranju jedinstvenoga književnog jezika, prema toj tradiciji odnosi uglavnom ignorantski. Svojim ortodoksnim purizmom vukovsko-daničičevske provenijencije u normiranju književnoga jezika Maretić velikim dijelom iznevjerava hrvatske vitalne jezične interese, a Jagić ih kao vrstan poznavatelj hrvatske jezične prošlosti i kao ne-vukovac argumentirano brani. To je osobito vidljivo u Jagićevim prikazima Maretićeve *Istorije hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima* i *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*.

Svojim kritičkim ocjenama Maretićeva filološkog rada u nizu brojnih prikaza njegovih djela Jagić kao da je anticipirao današnju Maretićevu poziciju u hrvatskoj filologiji. Ta je pozicija u mnogome određena bitnim revidiranjem uporišnih točaka na kojima je Maretić prilično jednostrano zasnivao svoju koncepciju stvaranja i normiranja (i hrvatskoga) književnog jezika.

Literatura:

- BOSANAC, STJEPAN 1924. Vatroslav Jagić kao recenzent. *Vijenac*, god. II, knj. III, br. 12, Zagreb, 361–368.
- DAMJANOVIĆ, STJEPAN 2006. *Opširnost bez površnosti. Podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića*. Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- JAGIĆ, VATROSLAV 1930. *Spomeni mojega života*. I. deo (1838–1880). 1934. II. deo (1880–1923). Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- JAGIĆ, VATROSLAV 1948. *Izabrani kraći spisi*. Uredio i članke sa stranih jezika preveo Mihovil Kombol, Zagreb: Matica Hrvatska.
- JAGIĆ, VATROSLAV 1953. *Djela*, IV. (priredio Slavko Ježić), Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- KATIČIĆ, RADOSLAV 2007. *Vatroslav Jagić i hrvatski književni jezik*, Zbornik o Vatroslavu Jagiću, Zagreb, 11–23.
- MARETIĆ, TOMO 1890. *Odgovor na recenzije g. prof. dr. V. Jagića*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 101, 221–225.
- SKOK, PETAR 1949. Jagić u Hrvatskoj, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 278, Zagreb, 5–76.
- SKOK, PETAR (ur.) 1953. *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- VINCE, ZLATKO 1973. Ima li Vatroslav Jagić zasluga za hrvatski književni jezik. *Jezik*, XXI, 3–4, 68–83.

Jagić on Maretić

Abstract

Aside from work on his main philological activities, Jagić, as the editor of the Archive and leading Croatian philologist of his time with an international reputation, very diligently kept abreast of all happenings in the area of Slavic studies both in Croatia and abroad. He had a compelling need not only to be informed about everything but also to express his own critical judgement. He would frequently polemicize with those whose opinions he disagreed with. As a result many of Jagić's reviews of books and treatises of leading Slavists of the time came into being, mostly published in the Archive. Not only would he courteously outline a book, but in those reviews Jagić also exposed his own evaluation, and explicated his own opinion about solutions to particular issues. Among those who Jagić wrote about frequently in his reviews of new books was Tomo Maretić, a leading Croatian philologist at the turn of the 19th century. Since both Jagić and Maretić are exceptional personalities in Croatian philology in their own ways, and since their works overlap, supplement or oppose each other in many elements, it will be interesting and useful for Croatian philology to analyze what the elder thinks about the younger, and how he evaluates him in materials available today. Such an analysis could not only somewhat clarify the picture of Maretić as a philologist, but also clarify the picture in terms of important issues in Croatian philology of the time.

Ključne riječi: Jagić, Maretić, hrvatska filologija

Key words: Jagić, Maretić, Croatian philology

